

HISTÒRIA D'UN DESGAVELL

La desconstrucció de la gran via Diagonal

Autor: Jesús Portavella

Pròleg: Lluís Permanyer

«La Diagonal va ser desviada i tot va ser conseqüència d'un estil de conducta maliciós. La investigació portada a terme per l'arquitecte Jesús Portavella ho demostra».

Lluís Permanyer

» Una lluita de poders entre el Govern central i els ajuntaments dels municipis que conformaven la ciutat de Barcelona, són els principals responsables del canvi de traç.

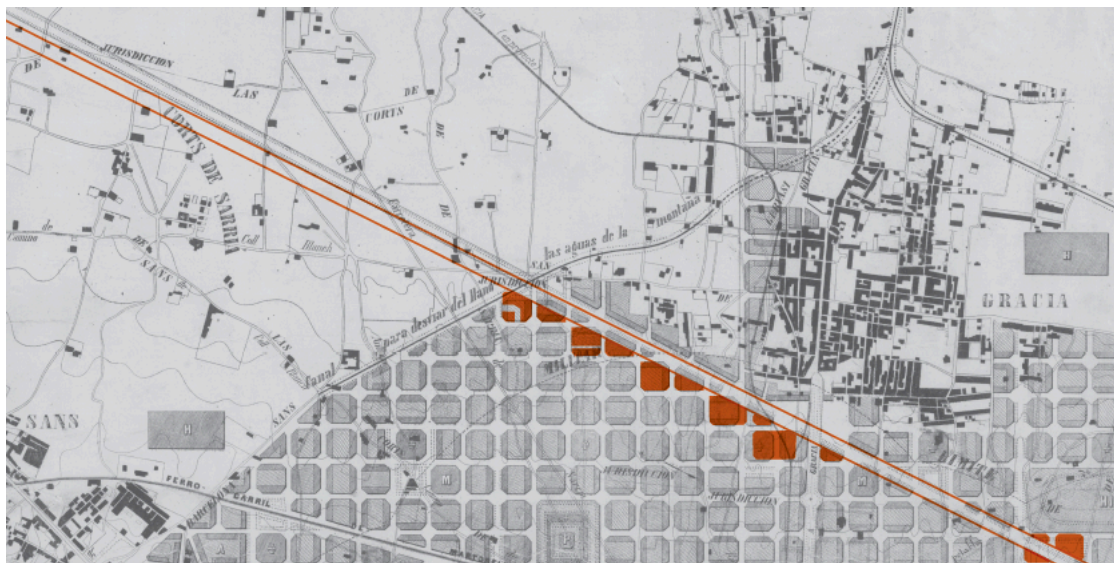
» A més dels interessos polítics, el llibre explica com la Diagonal va ser desviada del traçat original per l'avançament de façanes en benefici de particulars, per ignorància, així com per una mala interpretació intencionada del plànol original. La suma d'aquests errors fa que s'hagi desplaçat prop d'un centenar de metres, en direcció al mar.

» Per l'elaboració d'aquest llibre, l'autor ha fet un creuament de dades a partir de la informació trobada a enciclopèdies, hemeroteques, arxius, registres, biblioteques, així com les diferents aplicacions d'internet.

» El llibre complementa la investigació amb mapes i infografies originals.

El 7 de juny de 1859 va ser aprovat el plànol original d'Ildefons Cerdà per la Reial Ordre, sobre la urbanització de la gran via Diagonal. Se li va dir "Diagonal" com una línia recta per definició, segons els tècnics municipals, "gran", per la seva amplària de cinquanta metres, i "via", pel fet de ser una via urbana. Però gràcies a la feina d'investigació de l'autor, el present volum certifica i documenta que no es va respectar el plànol original.

La Diagonal de Cerdà i l'actual. En color taronja es veu el traçat actual de la Diagonal i les cruïlles afectades per la variació que va tenir respecte del projecte original de reforma i eixample de la ciutat de Barcelona, d'Ildefons Cerdà, de 1859. Mapa: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB) Infografia: David Martínez Delgado

El 1832, arriba a Barcelona per primera vegada Ildefons Cerdà, i es troba una ciutat plena de muralles, carrers estrets, hortes amb femers, esglésies amb cementiris, convents, cases amb pisos afegits, en condicions de poca salubritat, una ciutat sense color.

Ildefons Cerdà va començar a escriure la seva Teoría General de la Urbanización, l'any 1849 i no fou publicada oficialment fins al 1867. Un cop es va confirmar l'autorització de l'enderroc de les muralles, Cerdà va començar a plantejar-se la idea d'un Eixample per a la ciutat. El 12 de maig de 1847 es va presentar el plànol de Barcelona aixecat pel cap i els oficials de la Comisión Topográfica de Barcelona i pel Cos d'Enginyers de l'Exèrcit, Subinspecció de Catalunya i Comandància de Barcelona. El 12 de desembre de 1854, un cop enderrocades les muralles, el Govern encarrega a Ildefons Cerdà l'aixecament del

plànol dels voltants de Ciutat Vella. El 19 de novembre de 1855, Cerdà entrega un plànol d'una qualitat i precisió excepcional, i representava un model urbanístic revolucionari, en el qual, cada element de la via tenia el seu espai de mobilitat: el ferrocarril, els vianants, els xamfrans, etc. El 16 de desembre del mateix any finalitza la redacció del Proyecto de Reforma y Ensanche de Barcelona. Un cop definides les principals vies (primera via, l'actual Paral·lel; segona via, des de Drassanes, La Rambla i cap a Gràcia, Sant Gervasi i Sarrià fins a Sant Pere Màrtir; tercera, l'actual Meridiana), defineix per primer cop el recorregut de la gran via Diagonal, on té l'inici a la intersecció de la gran via Meridiana amb la gran via de les Corts Catalanes, comunicant Ciutat Vella, amb els pobles de l'oest i el vessant de la muntanya de Sant Pere Màrtir.

No exempt de polèmica, el 7 de juny de 1859 el Govern Central aprova el projecte presentat per Cerdà malgrat que l'Ajuntament de Barcelona havia encarregat i aprovat el projecte de l'arquitecte Antoni Rovira i Trias. La conseqüència va ser posar en marxa un projecte ignorant les ordenances d'edificació i les normes proposades per a la regularització de solars que proposava Cerdà. Enfrontada institució i arquitecte, Cerdà va haver de replantejar els eixos dels carrers de la quadrícula de l'Eixample per tal de poder tirar endavant el projecte. Esgotat i malalt, es trasllada a Madrid l'any 1864. A partir de 1867, assignats per la Junta d'Eixample, els màxims responsables de l'assenyalament, d'alineacions i rasants, seran els arquitectes municipals de cadascuna de les poblacions del pla de Barcelona. Ells seran els responsables de l'atorgament de permisos d'obres que no van respectar el plànol original.

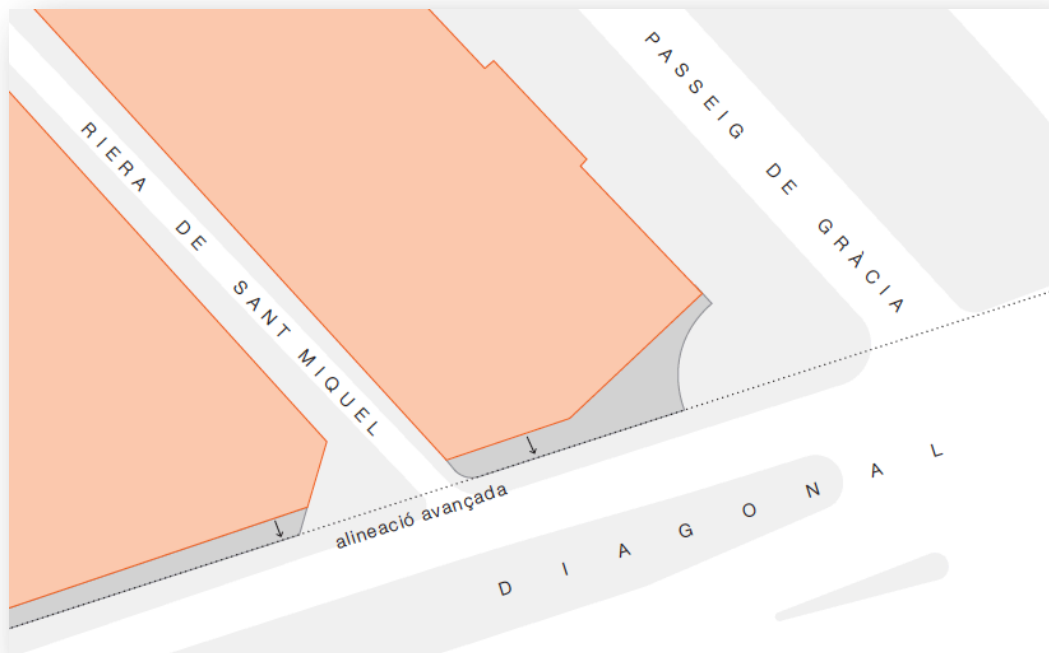
Van ser uns quants fets els que van motivar el canvi de les alineacions respecte als plànols dissenyats per Cerdà. A continuació n'exposem uns quants:

-El barri de Les Corts va ser un dels afectats per la desviació del traçat inicial de la Diagonal. La conseqüència va ser la demolició d'unes antigues masies de gran valor patrimonial.

-El 1864 l'Ajuntament de Gràcia va donar llicència per edificar una fàbrica de planta baixa i dos pisos, al mig de la Diagonal, amb el seu traçat aprovat el 1859.

-Un dels fets més evidents que va motivar un important canvi a les alineacions de la Diagonal va ser en benefici d'un particular. Es tracta de la compravenda del solar que limitava amb Còrsega, Pau Claris i Argüelles (Diagonal), on l'arquitecte havia projectat una plaça en la confluència del Passeig de Gràcia i la Diagonal. Aquest solar fou venut per Policarp Aleu i Arandes, administrador de la Sociedad de Crédito Mercantil, a Romà Macaya i Gibert, el 28 de novembre de 1872. A partir d'aquesta operació, l'Ajuntament de Gràcia va reduir i modificar l'àmbit de la futura plaça en relació al plànol oficial datat l'any 1889. La propietat va acabar en mans d'Antoni Salvadó i Prim, corredor reial de canvis i nebot del general Prim, l'any 1876, per un valor de 60.000 pessetes. Antoni Salvadó va construir un edifici com a habitatge familiar. El nou propietari va sol·licitar a l'Ajuntament de Gràcia la definició dels límits del solar, acordant el 3 de juliol 1879 que la línia oficial del carrer d'Argüelles o gran via Diagonal, avancés 2,83m sobre l'alineació original. El 1897 el Municipi de Gràcia fou agregat a Barcelona i fou donada per bona l'alineació aprovada el 1879 per a la finca d'Antoni Salvadó Prim. Per altra banda ningú es va adonar del desviament de l'angle de la Diagonal.

A partir de la mort d'Antoni Salvadó, l'edifici fou enderrocat. Un grup format per set propietaris de finques de l'entorn, van veure l'oportunitat de reclamar a l'Ajuntament la recuperació de l'espai dissenyat per Cerdà, és a dir, la construcció de la plaça així com recuperar els 2,83m. Per la seva banda, el Ministerio de Gobernación, també va demanar a l'Ajuntament una rectificació. Malgrat les queixes, el 31 de desembre 1901 l'Ajuntament va declarar la no necessitat de construcció de la plaça i així evitar l'expropiació dels terrenys a les filles d'Antoni Salvadó. En el projecte presentat per l'Ajuntament no es va modificar l'error que suposava deixar l'amplària de la Diagonal en 47,17m en aquest tram.

El 9 de febrer de 1904 s'aprova un reial decret basat en l'informe elaborat per la Real Academia de San Fernando el 16 de novembre de 1903 sobre:

1-No s'ha d'aprovar el projecte d'alineació definitiva d'Argüelles presentada per l'Ajuntament de Barcelona.

2-Deixar les alineacions subsistents al nord de la gran via Diagonal i les alineacions subsistents del costat sud.

3-Restituir les vorades i arbres que foren arrencats en el costat nord de la via Diagonal.

4-En el cas de l'aprovació del punt 2, l'Ajuntament haurà de presentar 1 o 2 plànols amb escala més visible del traçat dels xamfrans que desemboquen a la Diagonal per estudiar-los.

L'any 1923 Barcelona encara no disposava de cartografia representativa i actualitzada i va sol·licitar al Ministeri de la Guerra una còpia del mapa que l'exèrcit anava enllestint. L'objectiu era la creació d'un servei cartogràfic i per dur-lo terme van contractar a Vicenç Martorell, aleshores Tinent Coronel d'enginyers, el qual havia confeccionat el mapa de Barcelona a escala 1:5000.

Una de les primeres decisions com a cap de la nova oficina del plànol parcel·lari fou transcriure les alineacions de la Diagonal Mar que figuraven al plànol de 1859 de Cerdà, sobre la realitat del territori. Va poder comprovar el desajust existent entre el traçat acceptat com a idoni i el condicionant viari del ferrocarril respecte de la Plaça de les Glòries Catalanes. Martorell no va tenir més remei que adaptar les alineacions de la futura Diagonal mar amb el traçat de les alineacions de la part provinent de ponent.

Existeix un desajust d'alineació de façanes de 10,71m a la Plaça de les Glòries, entre l'alineació d'un costat de la plaça i la Diagonal de l'altre costat de la plaça.

“L'evidència d'un error de replanteig es posa de manifest simplement superposant el plànol original de Cerdà, aprovat el 1859, amb el plànol resultant del traçat actual. Podem parlar de dos errors: un desviament dut a terme originàriament i un segon desviament que va produir una inflexió a la Diagonal, entre la línia que procedeix del passeig de Sant Joan, al límit del terme municipal de Gràcia, i la línia que surt del passeig de Gràcia - Pau Claris, de l'altra. La suma dels dos desviaments fa que la Diagonal s'hagi desplaçat prop d'un centenar de metres, en direcció al mar, al seu extrem corresponent al límit de Barcelona amb Esplugues de Llobregat, cosa que afecta de retruc les masies de les Corts que el plànol de Cerdà no afectava.”

~

La gran via Diagonal és la via pública que més noms ha rebut al llarg de la seva història. El Pla d'eixample d'Ildefons Cerdà la va batejar com a Diagonal. Posteriorment com a gran via Diagonal.

1874: Argüelles

1922: Nacionalitat Catalana

1925: Alfons XIII

1931: Avenida del catorce de abril

1939: Generalísimo Franco

1979: Avinguda Diagonal

Jesús Portavella i Isidoro (nascut l'any 1932) és escriptor i arquitecte, especialista en onomàstica i heràldica.

Com a càrrec vocal, expert en onomàstica, exercí fins al 2017 com a membre de la Ponència de Nomenclàtor de Barcelona. Publicà diverses obres en les quals s'hi recull detalladament l'origen i l'evolució de les places i carrers d'alguns barris de la ciutat. Entre 1982 i 1992

desenvolupà la tasca de Cap del Servei de Cartografia de la Unitat Operativa del Pla de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona. L'any 1996 rebé el Premi Ciutat de Barcelona en la modalitat «Agustí Duran i Sanpere. Història de Barcelona», i ex aequo amb Mercedes Arroyo, pel seu llibre *Diccionari nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona*. L'any 2013 l'Ajuntament de Barcelona li atorgà novament una distinció, en aquest cas, la Medalla d'Honor de Barcelona.

D'entre les seves obres s'inclou: *Els carrers de Barcelona: Les Corts* (1999), *Els carrers de Barcelona: Sant Gervasi* (2003), *Els carrers de Barcelona: Vallvidrera* (2006), *Els interiors d'illa de l'Eixample: significat dels seus noms*, amb pròleg de Lluís Permanyer (2007), *Els carrers de Barcelona: Sarrià* (2008), *Els carrers de Barcelona: Gràcia* (2013), *Diccionari nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona* (2a ed. 1996, 3a ed. 2010).

Per a més informació:

<http://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/>

Laura Santaflorentina / Tel. 699061244 / E-mail: laurasantaflorentina@gmail.com